

ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

Лоскутов Тимур Олександрович

УДК 343.101

**КРИМІНАЛЬНЕ ПЕРЕСЛІДУВАННЯ,
ЗДІЙСНЮВАНЕ СЛІДЧИМ**

12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Дніпропетровськ – 2010

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ, Міністерство внутрішніх справ України.

Науковий керівник –

доктор юридичних наук, доцент

Лобойко Леонід Миколайович,

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ,
начальник кафедри кримінального процесу.

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,

заслужений діяч науки і техніки України

Погорецький Микола Анатолійович,

Служба безпеки України,

заступник начальника управління;

кандидат юридичних наук, доцент

Баулін Олег В'ячеславович,

Національна академія внутрішніх справ,

професор кафедри кримінально-правових дисциплін

юридичного факультету Навчально-наукового інституту права та психології.

Захист відбудеться «17» грудня 2010 р. о 10⁰⁰ год. на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 08.727.02 у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ за адресою: 49005, м. Дніпропетровськ, проспект Гагаріна, 26.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (м. Дніпропетровськ, проспект Гагаріна, 26).

Автореферат розісланий «15» листопада 2010 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

С.М. Школа

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Державна функція боротьби зі злочинністю у межах кримінального процесу трансформується у кримінально-процесуальний напрям діяльності, яким є функція кримінального переслідування.

Чинний Кримінально-процесуальний кодекс України (КПК) не тільки не визначає коло осіб, які здійснюють функцію кримінального переслідування, а й взагалі не містить визначення цього поняття. Дана обставина свідчить про невідповідність чинного законодавства фактичному змісту кримінально-процесуальної діяльності.

Кримінальне переслідування досліджували до 1917 року: С. І. Вікторський, М. М. Гернет, М. В. Духовський, А. А. Квачевський, А. Ф. Коні, Н. В. Муравйов, В. К. Случевський, Н. С. Таганцев, І. Я. Фойницький та ін. У радянський період кримінальне переслідування розглядали у наукових працях С. А. Альперт, А. П. Гуляєв, П. М. Давидов, О. М. Ларін, В. М. Савицький, М. С. Строгович, В. Я. Чеканов, М. О. Чельцов, Н. А. Якубович. Серед українських авторів слід виокремити таких учених: Ю. П. Аленін, О. В. Баулін, В. Г. Гончаренко, Ю. М. Грошевий, В. С. Зеленецький, О. В. Капліна, Л. М. Лобойко, М. А. Погорецький, С. В. Прилуцький, І. В. Рогатюк, В. М. Тертишник, О. О. Чепурний, Н. І. Щегель, М. Є. Шумило та ін. Окремим аспектам кримінального переслідування присвячено роботи російських процесуалістів: О. Г. Васильєвої, О. В. Волинської, Ю. В. Дерішева, І. С. Дикарьова, З. Д. Єнікеєва, Ю. В. Козюбенко, Р. В. Мазюк, О. Б. Соловйова, О. І. Тишковець, О. Г. Халіуліна та ін.

Дослідження кримінального переслідування, здійснюваного слідчим, відбувалося фрагментарно, увага акцентувалася лише на окремих аспектах обвинувальної діяльності слідчого. Проблеми кримінального переслідування, здійснюваного слідчим, не були предметом спеціальних монографічних, у тому числі й дисертаційних, досліджень.

Положення Концепції реформування кримінальної юстиції України (2008 року) про те, що на прокуратуру України покладається виконання функцій кримінального переслідування та керівництва досудовим розслідуванням, є методологічним підґрунтям для віднесення органів досудового слідства до числа органів кримінального переслідування.

Кримінальне переслідування здійснюється різними органами досудового слідства. Серед них чільне місце посідають слідчі підрозділи МВС України, яким доводиться здійснювати значний обсяг діяльності, змістом якої є кримінальне переслідування.

З огляду на вищевикладене і враховуючи, що робота над проектом нового КПК триває, проблеми визначення кримінального переслідування, здійснюваного слідчим набувають особливої актуальності. Це обумовлює вирішення наукової задачі, зміст якої полягає у комплексному дослідженні кримінального переслідування, здійснюваного слідчим.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження є складовою частиною наукових досліджень Міністерства внутрішніх справ України, передбачених, зокрема п.п. 1.1–1.2 Пріоритетних напрямів наукових та дисертаційних досліджень, які потребують першочергового розроблення і впровадження в практичну діяльність органів внутрішніх справ, на період 2004–2009 років, затверджених Наказом МВС України від 5 липня 2004 року № 755; п. 4. Пріоритетних напрямів наукового забезпечення органів внутрішніх справ України на період 2010–2014 років, затверджених Наказом МВС України від 29 липня 2010 року №347; ґрунтується на основних положеннях п. 1 ст. 7 Закону України від 11 липня 2001 року «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки»; Постанови Верховної Ради України «Про концепцію судово-правової реформи в Україні» від 28 квітня 1992 року (розділи 2, 5); Концепції вдосконалення судівництва для утвердження справедливого суду в Україні відповідно до європейських стандартів, затвердженої Указом Президента України від 10 травня 2006 року № 361/2006; Концепції реформування кримінальної юстиції України, затвердженої Указом Президента України від 8 квітня 2008 року № 311/2008. Роботу виконано згідно із планом науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ на 2010 р. (п. 3.108). Дисертація виконана у межах наукової теми кафедри кримінального процесу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ «Досудове провадження, здійснюване органами внутрішніх справ».

Тема дисертації затверджена Вченою радою Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ 26 грудня 2008 року (протокол № 10), уточнено 27 квітня 2010 року (протокол №14).

Мета і завдання дослідження. *Метою* дисертаційного дослідження є отримання нових наукових результатів щодо визначення, змісту та ефективності кримінального переслідування, здійснюваного слідчим.

Мета зумовила постановку і вирішення наступних *завдань*:

- 1) дослідити природу кримінального переслідування, здійснюваного слідчим, його функціональне призначення та межі здійснення;
- 2) проаналізувати доказову діяльність слідчого у частині кримінального переслідування;

3) дослідити питання щодо належності примусових заходів до функції кримінального переслідування, здійснюваного слідчим;

4) визначити поняття та критерії ефективності кримінального переслідування, здійснюваного слідчим;

5) визначити напрями підвищення ефективності кримінального переслідування, здійснюваного слідчим.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають, розвиваються і припиняються під час досудового слідства.

Предметом дослідження є кримінальне переслідування, здійснюване слідчим.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є діалектичний метод наукового пізнання соціальних і правових явищ, загальнонаукові (аналіз, синтез, індукція, дедукція, узагальнення, абстрагування) та спеціальні (класифікації, історичний, порівняльно-правовий, формально-логічний, системний-структурний, структурно-функціональний, соціологічний, статистичний) методи. У роботі всі методи використовувались у взаємозв'язку та взаємозалежності, що забезпечило всебічність, повноту та об'єктивність дослідження, достовірність, узгодженість наукових результатів.

З'ясування сутності кримінального переслідування, здійснюваного слідчим (розділ 1), обумовило використання історичного, формально-логічного, порівняльно-правового, структурно-функціонального методів, а також метода індукції. Дослідження змісту кримінального переслідування, здійснюваного слідчим (розділ 2), потребувало застосування формально-логічного, системно-структурного, структурно-функціонального, порівняльно-правового методів. З метою дослідження ефективності кримінального переслідування, здійснюваного слідчим (розділ 3), використовувалися методи аналізу, синтезу, дедукції, узагальнення, класифікації.

Соціологічний метод застосовувався під час анкетування практичних працівників за розробленою анкетною. Статистичний метод використовувався для узагальнення результатів емпіричних досліджень.

Теоретичною основою дисертації є наукові праці із загальної теорії права, кримінально-процесуального права.

Достовірність та обґрунтованість проведеного дослідження підтверджуються емпіричною базою. Останню складають результати анкетування 270 слідчих органів внутрішніх справ Дніпропетровської та Запорізької області та результати вивчення 300 кримінальних справ, розглянутих у судах Дніпропетровської області за період 2007-2009 р.

Значення для дослідження мав також особистий досвід автора роботи на посаді слідчого та старшого слідчого органів внутрішніх справ.

Нормативною основою роботи є Конституція України, чинне кримінальне та кримінально-процесуальне законодавство.

Наукова новизна одержаних результатів дисертаційного дослідження полягає у тому, що воно є першим в Україні комплексним дослідженням кримінального переслідування, здійснюваного слідчим. Науковою новизною відзначаються наступні положення:

вперше:

- сформульоване авторське визначення кримінального переслідування, здійснюваного слідчим, як кримінально-процесуальної діяльності слідчого з викриття конкретної особи у вчиненні злочину в межах визначеного законом предмету відання. До того ж переслідування особи має місце незалежно від того чи надано їй процесуальним рішенням слідчого статус підозрюваного чи обвинуваченого;

- визначено, що слідче кримінальне переслідування виконує такі функції: забезпечення реалізації генеральної функції кримінального процесу (боротьби зі злочинністю); проміжна констатація наявності кримінально-правового відношення між державою і особою, яка вчинила злочин; визначення пізнавального напрямку кримінально-процесуальної діяльності органів досудового слідства; забезпечення виховного і попереджувального впливу держави на суспільство; забезпечення руху кримінального процесу; забезпечення реалізації принципу змагальності під час досудового провадження;

- обґрунтовано, що загальний предмет доказування є ширшим за предмет доказування у частині слідчого кримінального переслідування. Не персоніфіковані складові загального предмету доказування обумовлюють предмет доказування у частині слідчого кримінального переслідування, але не входять до змісту останнього. До слідчого кримінального переслідування належить діяльність з доказування тільки «винності» (елемент предмету доказування), що включає «вину», як елемент суб'єктивної сторони складу злочину;

- обґрунтовано, що слідче кримінальне переслідування обмежується першою та останньою пізнавальними процесуальними діями, що спрямовані на встановлення причетності винної особи до вчинення злочину;

- обґрунтовано, що застосування заходів процесуального примусу, у тому числі й запобіжних заходів, не є елементом кримінального переслідування, здійснюваного слідчим. Примус, що застосовується слідчим під час кримінального переслідування, виходить за межі останнього, але

створює умови для доведення причетності особи до вчинення злочину. Винятком є кримінально-процесуальне затримання, що входить до змісту слідчого кримінального переслідування, якщо дані протоколу затримання викривають особу у вчиненні злочину;

удосконалено:

- положення у теорії кримінального процесу про те, що оцінює ступінь ефективності слідчого кримінального переслідування прокурор, який здійснює нагляд за його законністю. Затвердження або не затвердження прокурором обвинувального висновку означає, що слідчий досяг відповідно високого або низького ступеню ефективності кримінального переслідування;

дістало подальший розвиток:

- теоретичне положення про те, що притягнення особи як обвинуваченого та складання обвинувального висновку є проміжними цілями кримінального переслідування. Із урахуванням практики Європейського суду з прав людини доведено, що первинним актом обвинувачення і проміжною ціллю кримінального переслідування, здійснюваного слідчим, є постанова про порушення кримінальної справи щодо певної особи;

- теоретичне положення про те, що критеріями оцінки ефективної діяльності органів кримінального переслідування є досягнення мети із переслідування, його обґрунтованість, законність та швидкість. До критеріїв оцінки ефективності кримінального переслідування, здійснюваного слідчим, необхідно також включити відповідність результатів кримінального переслідування певній нормі (матриці) кримінального закону.

Практичне значення одержаних результатів:

1) у науково-дослідній діяльності – як основа для подальшого розроблення проблем удосконалення правового регулювання кримінального переслідування, здійснюваного слідчим. Результати дослідження впроваджені у наукову діяльність Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (акт впровадження від 07.06.2010 року);

2) у правотворчій діяльності – у процесі правотворчості у частині регулювання кримінального переслідування, здійснюваного слідчим (лист до Комітету з питань правосуддя Верховної Ради України № 989 від 15.03.2010 року);

3) у навчальному процесі – під час підготовки відповідних розділів підручників, навчальних посібників, у науково-дослідній діяльності викладачів та студентів. Результати дослідження впроваджені у навчальний

процес Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ (акт впровадження від 25.03.2010 року);

4) у практичній діяльності слідчих ОВС. Результати дослідження впроваджені у практичну діяльність слідчих ОВС (акт впровадження від 05.07.2010 року).

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації доповідалися на круглому столі «Актуальні проблеми реформування кримінально-процесуального законодавства» (Дніпропетровськ, 2009); науково-практичній конференції, присвяченій пам'яті професора А.Я. Дубинського «Засади кримінального судочинства та їх реалізація в законотворчій і правозастосовній діяльності» (Київ, 2009); I Міжнародній науково-практичній конференції «Розвиток державності та права в Україні: реалії та перспективи» (Сімферополь, 2009); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Тенденції та пріоритети реформування законодавства України» (Запоріжжя, 2010); Міжнародній науково-практичній конференції «Становлення, функціонування та розвиток правових систем сучасності: проблеми науки і практики» (Одеса, 2010); Всеукраїнській науково-практичній конференції «Закарпатські правові читання» (Ужгород, 2010).

Публікації. За темою дисертації опубліковано сім наукових статей у виданнях, визначених ВАК України як фахові з юридичних наук; шість тез у збірниках матеріалів конференцій і круглих столів, на яких доповідалися результати дослідження.

Структура дисертації визначається її метою та завданнями. Робота складається зі вступу, трьох розділів, що містять вісім підрозділів, висновків, додатків та списку використаних джерел. Обсяг роботи – 204 сторінок, із яких 153 – основний текст, 27 – додатки, 24 – список використаних джерел (199 найменувань).

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У вступі обґрунтовано вибір теми дисертаційного дослідження, її актуальність, визначено мету і завдання, об'єкт і предмет дослідження, його новизну, методологічні та теоретичні основи, розкрито науково-прикладну цінність отриманих результатів, зазначено види апробації дисертації.

Розділ 1. «Сутність кримінального переслідування, здійснюваного слідчим» складається із чотирьох підрозділів.

У підрозділі 1.1. «Гене́за законодавства про кримінальне переслідування, здійснюване слідчим» дисертант, аналізуючи розвиток

законодавства (Статут кримінального судочинства 1864р, КПК УРСР 1922р., КПК УРСР 1927р.), відмічає, що слідче кримінальне переслідування розглядалось як провадження у кримінальній справі в цілому. Автор приходиться до висновку, що при такому розумінні кримінального переслідування, здійснюваного слідчим, останнє перетворюється в щось розпливчате, позбавлене практичного значення.

Чинні нормативно-правові акти України (Конституція України, Кримінально-процесуальний кодекс України від 28 грудня 1960р. – КПК, Закон України від 20 грудня 1990р. «Про міліцію України», Положення про органи досудового слідства Міністерства внутрішніх справ України, затверджене Наказом МВС України №160 від 31.03.2008р.), що регламентують діяльність слідчого, не визначають поняття «кримінальне переслідування». Цей факт вказує на невідповідність чинного законодавства фактичному змісту діяльності слідчого, основним напрямом якої є кримінальне переслідування.

Міжнародно-правові акти (ст. 1 Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах(1959р.), ст.1 Європейської конвенції про видачу (1957р.), ст.7 Європейської конвенції про припинення тероризму (1977р.)) використовують термін «кримінальне переслідування», але зміст останнього також не визначають.

Автором проаналізовано кримінально-процесуальне законодавство Російської Федерації, Республіки Білорусь, Республіки Казахстан, Азербайджанської Республіки, Чеської Республіки. Визначено, що до змісту функції кримінального переслідування, здійснюваної слідчим, кримінально-процесуальні закони зарубіжних країн включають такі складові: 1) встановлення події злочину; 2) викриття особи у вчиненні злочину; 3) застосування до особи запобіжного заходу; 4) притягнення особи як обвинуваченого; 5) пред'явлення обвинувачення; 6) складання обвинувального висновку; 7) прийняття необхідних процесуальних постанов та провадження слідчих дій; 8) передача справи прокурору для направлення до суду.

У підрозділі 1.2. «Поняття та функціональне призначення кримінального переслідування, здійснюваного слідчим» дисертант, проаналізувавши теоретичні уявлення про слідче кримінального переслідування, визначив кримінальне переслідування, здійснюване слідчим як кримінально-процесуальну діяльність слідчого з викриття (перевірки на причетність) конкретної особи у вчиненні злочину в межах визначеного предмету відання. Причому переслідування особи має місце незалежно від того чи надано їй процесуальним рішенням слідчого статус підозрюваного чи обвинуваченого.

Кримінальне переслідування, здійснюване слідчим, у кримінальному процесі виконує такі функції: забезпечення реалізації генеральної функції кримінального процесу (боротьби зі злочинністю); проміжна констатація наявності кримінально-правового відношення між державою і особою, яка вчинила злочин; визначення пізнавального напрямку кримінально-процесуальної діяльності органів досудового слідства; забезпечення виховного і попереджувального впливу держави на суспільство; забезпечення руху кримінального процесу; забезпечення реалізації принципу змагальності під час досудового провадження.

У підрозділі 1.3. «*Межі кримінального переслідування, здійснюваного слідчим*» автор зазначає, що під час кримінально-процесуальної діяльності функція кримінального переслідування, здійснювана слідчим, має певні просторово-часові межі. Останні можуть бути нормативними, пізнавальними (гносеологічними) та фактичними.

Аналізуючи рішення Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), дисертант доходить до висновку про те, що початок проведення першої процесуальної дії слідчого, що спрямована на викриття (перевірку на причетність) особи у вчиненні злочину, є початковим моментом реалізації слідчим функції кримінального переслідування.

Момент закінчення кримінального переслідування, здійснюваного слідчим, слід ототожнювати із моментом закінчення ним останньої процесуальної дії, що спрямована на викриття (перевірку на причетність) конкретної особи у вчиненні злочину.

У підрозділі 1.4. «*Співвідношення кримінального переслідування, здійснюваного слідчим, з кримінальним переслідуванням, здійснюваним іншими уповноваженими органами*» автор визначає, що оперативно-розшукова діяльність органу дізнання не є кримінальним переслідуванням. Оперативно-розшукова діяльність, як і слідче пізнання, спрямовані на розкриття злочину – встановлення події злочину і особи щодо якої є припущення про винність. Слідче кримінальне переслідування виконується з метою викриття (встановлення причетності) особи у вчиненні злочину для притягнення її до кримінальної відповідальності.

На питання про те, чи є оперативно-розшукова діяльність кримінальним переслідуванням, 77% слідчих відповіли, що оперативно-розшукова діяльність не є кримінальним переслідуванням, оскільки: оперативно-розшукова діяльність спрямована на розкриття злочину, а кримінальне переслідування на викриття винної особи у вчиненні злочину (36,7%), кримінальне переслідування є виключно процесуальною діяльністю (40,3%).

Дисертант констатує, що участь начальника слідчого відділу в ініціюванні слідчого кримінального переслідування відбувається шляхом надання слідчому письмових вказівок про провадження досудового слідства, про притягнення як обвинуваченого, про кваліфікацію злочину і об'єм обвинувачення, про спрямованість справи, про провадження окремих слідчих дій, що спрямовані на викриття певної особи у вчиненні злочину.

Начальник слідчого відділу здійснює контроль за слідчим кримінальним переслідуванням. Він вивчає кримінальні справи, у яких встановлений ймовірний злочинець, та дає вказівки для його ефективного викриття у вчиненні злочину. Такі директиви спрямовані на здобуття слідчим обвинувальних доказів, що встановлюють причетність особи до вчинення злочину.

Слідчий здійснює кримінальне переслідування тільки на стадіях порушення кримінальної справи та досудового розслідування. За межами цих стадій у нього немає повноважень щодо реалізації функції кримінального переслідування. Прокурор здійснює кримінальне переслідування на декількох стадіях: порушення кримінальної справи, досудового розслідування, порушення державного обвинувачення, судового розгляду, апеляційного провадження, касаційного провадження, перегляду судових рішень в порядку виключного впровадження. Причому до змісту кримінального переслідування, здійснюваного прокурором на будь-якій із стадій, не входить діяльність із нагляду за додержанням законності. Останній вид діяльності належить до державної функції прокуратури, як засіб у системі стримувань і противаг між гілками влади.

Розділ 2. «Зміст кримінального переслідування, здійснюваного слідчим» складається із двох підрозділів.

У підрозділі 2.1. *«Доказова діяльність як елемент кримінального переслідування, здійснюваного слідчим»* дисертант констатує, що усі слідчі процесуальні дії, що спрямовані на здобуття обвинувальних доказів, входять до змісту доказової діяльності слідчого в частині кримінального переслідування.

Під час опитування 63,2% слідчих відповіли, що доказова діяльність слідчого органів внутрішніх справ у частині кримінального переслідування охоплює діяльність з доказування винності, що включає вину, як елемент суб'єктивної сторони складу злочину.

На стадії порушення кримінальної справи до змісту функції кримінального переслідування входять такі процесуальні пізнавальні дії: огляд місця події, накладення арешту на кореспонденцію, зняття інформації

з каналів зв'язку, відібрання пояснень, вимога пред'явлення підприємствами, установами, організаціями, посадовими особами і громадянами предметів і документів, проведення ревізій.

Слідчий встановлює винність особи через спростування презумпції невинуватості шляхом обвинувальної доказової діяльності, що входить до змісту функції кримінального переслідування. Достатня сукупність доказів, що підтверджує причетність особи до вчинення злочину, дає слідчому можливість притягнути її як обвинуваченого. Чим більшим є обсяг обвинувальних доказів, тим більшим є ступінь спростування презумпції невинуватості і тим більше слідчий наближається до складання обвинувального висновку, що засвідчує його впевненість у причетності певної особи до вчинення злочину.

Якщо слідчий під час обвинувальної доказової діяльності не спростує припущення про непричетність особи до вчинення злочину, то кримінальне переслідування щодо цієї особи має бути припинено. У дисертації пропонується слідчому у такому випадку виносити постанову про припинення кримінального переслідування щодо певної особи, що підтримали 57,8% опитаних слідчих органів внутрішніх справ.

Розглядаючи межі доказування слідчого у частині кримінального переслідування, автор доходить до висновку про те, що ними є такий обсяг доказів, що дає можливість слідчому скласти обвинувальний висновок або винести постанову, що засвідчує відмову слідчого від подальшого кримінального переслідування певної особи.

У підрозділі 2.2. «Застосування примусових заходів як елемент кримінального переслідування, здійснюваного слідчим» дисертант відмічає, що залежно від мети та підстав застосування заходи примусу поділяються на кримінально-процесуальні та кримінально-правові. Останні є проявом покарання особи за вчинений злочин і тому апріорі не можуть входити до слідчого кримінального переслідування, що завжди передує кримінальній відповідальності.

Заходи процесуального примусу, у тому числі й запобіжні заходи, застосовані слідчим, мають на меті запобігти неналежній поведінці або забезпечити таку поведінку окремих учасників кримінального процесу. Підставами застосування процесуальних заходів примусу є обґрунтовані припущення про можливу майбутню неналежну поведінку особи.

У дисертації наголошено, що застосування заходів процесуального примусу не є елементом кримінального переслідування, здійснюваного слідчим. Примус, що застосовується слідчим під час кримінального переслідування, виходить за межі останнього, створює умови для доведення

причетності особи до вчинення злочину. Винятком є кримінально-процесуальне затримання, що входить до змісту слідчого кримінального переслідування, якщо дані протоколу затримання будуть викривати особу у вчиненні злочину. Із загальної кількості вивчених кримінальних справ 19,6% містили протоколи затримання, що викривали затриману особу у вчиненні злочину.

Розділ 3. «Ефективність кримінального переслідування, здійснюваного слідчим» складається з двох підрозділів.

У підрозділі 3.1. *«Поняття ефективності кримінального переслідування, здійснюваного слідчим»* автор зазначає, що співвідношення досягнутих результатів діяльності з метою, що ставилася, характеризує «ідеальну (вакуумну) ефективність», що відірвана від практики. Ефективність діяльності можна об'єктивно оцінити, врахувавши не тільки фактичну ефективність (відповідність досягнутих результатів меті, що ставилася), а й інші допоміжні чинники, що впливають на визначення ефективності такої діяльності.

Дисертант погоджується із висновками В.С. Зеленецького та Л.М. Лобойка про те, що критеріями оцінки діяльності органів кримінального переслідування є досягнення мети із переслідування, його обґрунтованість, законність, швидкість. До критеріїв оцінки ефективності кримінального переслідування, здійснюваного слідчим, дисертант включає і такий як відповідність результатів кримінального переслідування певній нормі (матриці) кримінального закону. Інакше кажучи, ефективність кримінального переслідування передбачає, що кінцеві результати слідчого кримінального переслідування констатують наявність всіх ознак складу злочину, що інкримінується переслідуваній особі.

Під час кримінального переслідування слідчий встановлює кримінально-правове відношення між державою і особою, яка вчинила суспільно-небезпечне діяння. Таке відношення виникає після порушення конкретною особою норми кримінального закону. Для притягнення винної особи до кримінальної відповідальності слідчий зіставляє ознаки конкретного складу злочину із ознаками діяльності певної особи. Відповідність між зазначеними ознаками є проміжною констатацією наявності кримінально-правового відношення.

Автор обґрунтовує, що мета слідчого кримінального переслідування не є однаковою на різних етапах його здійснення. Тому ефективність слідчого кримінального переслідування необхідно визначати залежно від етапу його здійснення.

Рішення слідчого, що встановлюють певний ступінь причетності або не причетності конкретної особи до вчинення злочину, констатують високий

ступінь ефективності кримінального переслідування на відповідному етапі його здійснення.

У підрозділі 3.2. «Напрями підвищення ефективності кримінального переслідування, здійснюваного слідчим» дисертант визначає, що під ними слід розуміти напрями діяльності, здійснення яких забезпечує досягнення слідчим законних, обґрунтованих результатів, що узгоджуються із поставленими цілями кримінального переслідування за мінімально необхідний термін часу.

Залежно від охоплення кримінально-процесуальних функцій слідчого, здійснення яких вдосконалюється, напрями підвищення ефективності кримінального переслідування, здійснюваного слідчим, можна диференціювати на загальні і спеціальні.

Дисертант виокремлює такі загальні напрями підвищення ефективності кримінального переслідування, здійснюваного слідчим: впровадження наукових результатів у практику діяльності слідчого; підвищення рівня компетентності слідчого; об'єднання зусиль слідчого і різних правоохоронних органів у сфері кримінального переслідування; зменшення рівня формалізму у діяльності слідчого; впровадження у кримінальне судочинство відновних процедур; вдосконалення структурної організації органів внутрішніх справ.

До спеціальних напрямів підвищення ефективності кримінального переслідування, здійснюваного слідчим, належать такі: приведення законодавства у відповідність з кримінальним переслідуванням, здійснюваним слідчим; розширення засобів здійснення слідчим кримінального переслідування; підвищення ефективності забезпечення кримінального переслідування, здійснюваного слідчим; удосконалення меж альтернативної підслідності у частині визначення предмету відання між слідчими різних відомств; інформування слідчого про порушення органом дізнання кримінальної справи.

ВИСНОВКИ

У результаті дисертаційного дослідження розв'язана конкретна наукова задача, що має важливе значення для науки і практики кримінального процесу: вперше комплексно досліджено кримінальне переслідування, здійснюване слідчим, на підставі чого отримані нові обґрунтовані теоретичні та прикладні результати, до найважливіших із яких належать такі:

1. Під кримінальним переслідуванням, здійснюваним слідчим, необхідно розуміти кримінально-процесуальну функцію, до змісту якої входять дії слідчого з викриття (перевірки на причетність) конкретної особи у вчиненні злочину.

2. Кримінальне переслідування, здійснюване слідчим, виконує такі функції: забезпечення реалізації генеральної функції кримінального процесу (боротьби зі злочинністю); проміжна констатація наявності кримінально-правового відношення між державою і особою, яка вчинила злочин; визначення пізнавального напрямку кримінально-процесуальної діяльності органів досудового слідства; забезпечення виховного і попереджувального впливу держави на суспільство; забезпечення руху кримінального процесу; забезпечення реалізації принципу змагальності під час досудового провадження.

3. Кримінальне переслідування, здійснюване слідчим, має нормативні, пізнавальні (гносеологічні) та фактичні межі.

Реалізація слідчим функції кримінального переслідування починається у момент початку першої процесуальної дії слідчого, що спрямована на викриття особи у вчиненні злочину.

Кримінальне переслідування, здійснюване слідчим, закінчується в момент закінчення слідчим останньої процесуальної дії, що спрямована на викриття конкретної особи у вчиненні злочину.

4. Загальний предмет доказування є ширшим за предмет доказування у частині слідчого кримінального переслідування. Не персоніфіковані складові загального предмету доказування обумовлюють предмет доказування у частині слідчого кримінального переслідування, але не входять до змісту останнього.

До слідчого кримінального переслідування входить діяльність з доказування лише «винності» (елемент предмету доказування), що включає «вину», як елемент суб'єктивної сторони складу злочину.

5. Усі слідчі (процесуальні) дії, що спрямовані на здобуття обвинувальних доказів, входять до змісту доказової діяльності слідчого в частині кримінального переслідування.

6. Межі доказування слідчого у частині кримінального переслідування – це такий обсяг доказів, що дає можливість слідчому скласти обвинувальний висновок або винести постанову, яка засвідчує відмову слідчого від подальшого кримінального переслідування певної особи.

7. Застосування заходів процесуального примусу не є елементом кримінального переслідування, здійснюваного слідчим. Примус, що застосовується слідчим під час кримінального переслідування, виходить за

межі останнього, створює умови для доведення причетності особи до вчинення злочину.

8. Затримання як процесуальна дія входить до змісту слідчого кримінального переслідування, якщо дані протоколу затримання викривають особу у вчиненні злочину.

9. Слідчі дії до заходів процесуального примусу не належать. Слідчі дії спрямовані на викриття певної особи у вчиненні злочину. А функціональне призначення заходів процесуального примусу полягає у забезпеченні їх проведення.

10. До критеріїв оцінки ефективності кримінального переслідування, здійснюваного слідчим, необхідно включати такий як відповідність результатів кримінального переслідування певній нормі (матриці) кримінального закону. Ефективність кримінального переслідування передбачає, що кінцеві результати слідчого кримінального переслідування підтверджують наявність всіх ознак складу злочину, що інкримінується переслідуваній особі.

11. Мета слідчого кримінального переслідування не є однаковою на різних етапах його здійснення. Тому ефективність слідчого кримінального переслідування необхідно визначати в залежності від етапу його здійснення.

12. Характер слідчої діяльності у частині кримінального переслідування змінюється від ступеня доведеності викриття особи у вчиненні злочину, що знаходить своє вираження у обвинувальних рішеннях слідчого. Останні не входять до змісту слідчого кримінального переслідування, а є проявом обвинувачення у матеріально правовому значенні.

Обвинувальні рішення слідчого на досудових стадіях процесу є диференціаторами кримінального переслідування на певні етапи.

Рішення слідчого, що встановлюють високий ступінь причетності або не причетності конкретної особи до вчинення злочину, констатують високий ступінь ефективності кримінального переслідування на відповідному етапі його здійснення.

13. Оцінює ступінь ефективності слідчого кримінального переслідування прокурор.

14. Напрями підвищення ефективності кримінального переслідування – це напрями діяльності, здійснення яких забезпечує досягнення слідчим законних, обґрунтованих результатів, що узгоджуються із поставленими цілями кримінального переслідування за мінімально необхідний термін часу.

Залежно від охоплення кримінально-процесуальних функцій слідчого, здійснення яких вдосконалюється, напрями підвищення ефективності кримінального переслідування, здійснюваного слідчим, поділяються на загальні і спеціальні.

До загальних напрямів підвищення ефективності кримінального переслідування, здійснюваного слідчим, належать такі: впровадження наукових результатів у практику діяльності слідчого; підвищення рівня компетентності слідчого; об'єднання зусиль слідчого і різних правоохоронних органів у сфері кримінального переслідування; зменшення рівня формалізму у діяльності слідчого; впровадження у кримінальне судочинство відновних процедур; вдосконалення структурної організації органів внутрішніх справ.

Спеціальними напрямами підвищення ефективності кримінального переслідування, здійснюваного слідчим, є: приведення законодавства у відповідність з кримінальним переслідуванням, здійснюваним слідчим; розширення засобів здійснення слідчим кримінального переслідування; підвищення ефективності забезпечення кримінального переслідування, здійснюваного слідчим; удосконалення меж альтернативної підслідності у частині визначення предмету відання між слідчими різних відомств; інформування слідчого про порушення органом дізнання кримінальної справи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

1. Лоскутов Т.О. Поняття кримінального переслідування, здійснюваного слідчим ОВС / Т.О. Лоскутов // Науковий вісник Дніпропетровського держ. ун-ту внутр. справ. – 2009. - №2 (43). – С. 253-261.

2. Лоскутов Т.О. Зміст доказової діяльності слідчого ОВС у частині кримінального переслідування / Т.О. Лоскутов // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2009. - №3 (46). – С. 70-77.

3. Лоскутов Т.О. Щодо питання про належність примусових заходів до функції кримінального переслідування, здійснюваної слідчим ОВС / Т.О. Лоскутов // Південноукраїнський правничий часопис. – 2009. - №3. – С. 160-163.

4. Лоскутов Т.О. Ефективність слідчого кримінального переслідування на різних етапах його здійснення / Т.О. Лоскутов // Вісник

Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. – 2010. - №1. – С. 286-294.

5. Лоскутов Т.О. Функції кримінального переслідування, здійснюваного слідчим ОВС / Т.О. Лоскутов // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2010. - №1. – С. 420-427.

6. Лоскутов Т.О. Напрями підвищення ефективності кримінального переслідування, здійснюваного слідчим ОВС / Т.О. Лоскутов // Науковий вісник Дніпропетровського держ. ун-ту внутр. справ. – 2010. - №1. – С. 270-278.

7. Лоскутов Т.О. Моменти початку та закінчення кримінального переслідування, здійснюваного слідчим ОВС / Т.О. Лоскутов // Право і суспільство. – 2010. - №2. – С. 168-173.

8. Лоскутов Т.О. Щодо визначення функцій слідчих органів внутрішніх справ України / Т.О. Лоскутов // Засади кримінального судочинства та їх реалізація в законотворчій і правозастосовній діяльності: Тези доповідей та повідомлень науково-практичної конференції (Київ, 3 квітня 2009 року). Видання присвячене пам'яті професора А.Я. Дубинського. – К.: Атіка, 2009. – С. 639-640.

9. Лоскутов Т.О. Початок кримінального переслідування, здійснюваного слідчим ОВС України / Т.О. Лоскутов // Збірник наукових праць. Частина 1. Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції „Розвиток державності та права в Україні: реалії та перспективи” (24 квітня 2009 року). – Сімферополь: КРП „Видавництво „Кримнавчпеддержвидав”, 2009. – С. 550-551.

10. Лоскутов Т.О. Принцип презумпції невинуватості і кримінальне переслідування, здійснюване слідчим ОВС / Т.О. Лоскутов // Тенденції та пріоритети реформування законодавства України: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, м.Запоріжжя, 13 березня 2010 року: у 2-х частинах. – Запоріжжя: Запорізька міська громадська організація «Істина», 2010. – Ч.2. – С. 127-128.

11. Лоскутов Т.О. Кримінальне переслідування, здійснюване слідчим, та кримінальне переслідування, що здійснює прокурор / Т.О. Лоскутов // Актуальні проблеми реформування кримінально-процесуального законодавства: Матер. круглого столу (29 травня 2009р., Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ). – Дніпропетровськ: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2010. – С. 69-70.

12. Лоскутов Т.О. Щодо питання про належність затримання до функції кримінального переслідування, здійснюваної слідчим ОВС України / Т.О. Лоскутов // Становлення, функціонування та розвиток правових систем сучасності: проблеми науки і практики: Матеріали Міжнародної

науково-практичної конференції (23 квітня 2010 року, Одес. нац. ун-т ім. І.І. Мечникова). – Одеса: Астропринт, 2010. – С. 443-445.

13. Лоскутов Т.О. Щодо ефективності кримінального переслідування, здійснюваного слідчим ОВС України / Т.О. Лоскутов // Закарпатські правові читання: Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції, 29-30 квітня 2010 р.: У 2-х т. – Ужгород: ЗакДУ, 2010. – Т.2. – С. 307-308.

АНОТАЦІЇ

Лоскутов Т.О. Кримінальне переслідування, здійснюване слідчим.
– *Рукопис.*

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ, Дніпропетровськ, 2010.

Дисертацію присвячено дослідженню кримінального переслідування, здійснюваного слідчим. У роботі визначено поняття кримінального переслідування, здійснюваного слідчим, досліджено його межі, функціональне призначення та співвідношення із кримінальним переслідуванням, здійснюваним іншими суб'єктами кримінального процесу. Досліджено доказову діяльність слідчого у частині кримінального переслідування. Доведено, що всі слідчі (процесуальні) дії, спрямовані на здобуття обвинувальних доказів, входять до змісту доказової діяльності слідчого у частині кримінального переслідування. Обґрунтовано, що застосування заходів процесуального примусу не є реалізацією функції кримінального переслідування, здійснюваної слідчим. Дано визначення поняття ефективності кримінального переслідування, здійснюваного слідчим, та сформульовані напрями підвищення ефективності кримінального переслідування.

Ключові слова: *кримінальне переслідування, слідчий, функція, доказова діяльність, заходи процесуального примусу, ефективність, напрями підвищення ефективності.*

Лоскутов Т.А. Уголовное преследование, осуществляемое следователем. – *Рукопись.*

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. –

Днепропетровский государственный университет внутренних дел, Днепропетровск, 2010.

Диссертация посвящена исследованию уголовного преследования, осуществляемого следователем. В работе проведен анализ развития теоретических представлений и законодательства об уголовном преследовании, осуществляемого следователем. Дано определение понятия уголовного преследования, осуществляемого следователем, как уголовно-процессуальной функции, содержание которой составляет деятельность следователя по изобличению конкретного лица в совершении преступления в рамках определенного предмета ведения. Рассмотрены границы уголовного преследования, осуществляемого следователем.

В результате анализа практики Европейского суда по правам человека обоснован вывод о том, что началом уголовного преследования, осуществляемого следователем, является первое процессуальное действие, направленное на изобличение конкретного лица в совершении преступления.

В диссертации исследованы функции уголовного преследования, осуществляемого следователем. Обосновано, что следственное уголовное преследование выполняет следующие функции: обеспечение реализации генеральной функции уголовного процесса (борьбы с преступностью); промежуточная констатация наличия уголовно-правового отношения между государством и лицом, совершившим преступление; определение познавательного направления уголовно-процессуальной деятельности органов досудебного следствия; обеспечение воспитательного и превентивного влияния государства на общество; обеспечение движения уголовного процесса; обеспечение реализации принципа состязательности на досудебном следствии.

Исследовано соотношение уголовного преследования, осуществляемого следователем, и уголовного преследования, осуществляемого другими уполномоченными органами (орган дознания, начальник следственного отдела, прокурор).

Исследована доказательственная деятельность следователя в части уголовного преследования. Установлено, что содержание такой деятельности составляют все следственные (процессуальные) действия, направленные на получение обвинительных доказательств.

Определено, что границы следственного доказывания в части уголовного преследования – это такой объем доказательств, который дает возможность следователю составить обвинительное заключение или вынести постановление, констатирующее отказ следователя от дальнейшего уголовного преследования.

В результате характеристики мер уголовно-процессуального принуждения обосновано, что последние не относятся к функции уголовного преследования, осуществляемой следователем. Однако уголовное преследование может включать уголовно-процессуальное задержание, если протокол последнего содержит фактические данные, избличающие лицо в совершении преступления.

Исследована эффективность уголовного преследования, осуществляемого следователем. Обосновано, что следственное уголовное преследование является эффективным, если следователь установил соответствие между признаками деятельности определенного лица и признаками конкретного состава преступления с соблюдением требований обоснованности, законности, быстроты.

Дано определение направлений повышения эффективности уголовного преследования, осуществляемого следователем, как направлений деятельности, осуществление которых обеспечивает получения следователем законных, обоснованных результатов, согласовывающихся с поставленными целями уголовного преследования за минимально-необходимый срок.

Обосновано, что в зависимости от охвата уголовно-процессуальных функций следователя, осуществление которых совершенствуется, направления повышения эффективности уголовного преследования дифференцируются на общие и специальные. К последним отнесены следующие: приведение законодательства в соответствие с уголовным преследованием, осуществляемым следователем; расширение средств осуществления следователем уголовного преследования; повышение эффективности обеспечения следственного уголовного преследования; совершенствование границ альтернативной подследственности в части определения предмета ведения между следователями разных ведомств; информирование следователя о возбуждении органом дознания уголовного дела.

К общим направлениям повышения эффективности уголовного преследования, осуществляемого следователем, относятся такие: внедрение научных результатов у практику деятельности следователя; повышение уровня компетентности следователя; объединение усилий органов досудебного следствия и разных правоохранительных органов в сфере уголовного преследования; уменьшение уровня формализма в деятельности следователя; внедрение в уголовное судопроизводство восстановительных процедур; совершенствование структурной организации органов внутренних дел.

Ключевые слова: *уголовное преследование, следователь, функция, доказательственная деятельность, меры процессуального принуждения, эффективность, направления повышения эффективности.*

Loskutov T.A. Criminal proceeding of investigator. – Manuscript.

The thesis for Candidate's Degree in Law in Speciality 12.00.09 – Criminal Procedure and Criminalistics; Judicial Examination; Operative Investigations Activity. – Dnipropetrovs'k state university of internal affairs. Dnipropetrovs'k, 2010.

The dissertation researches the criminal proceeding of investigator. The idea and nature of criminal proceeding of investigator are revealed in this work. In the dissertation the functions of criminal proceeding of investigator, measures of it are determined.

The dissertation deals with the researching of evidentiary activity of the investigator in the part of criminal proceeding. It is proved, that the contents of evidentiary activity of the investigator in the part of criminal proceeding, consists of all procedural actions, directed on the reception of accusatory proofs.

The dissertation researches the efficiency of criminal proceeding of investigator. It is proved, that according to criminal proceeding functions of the investigator, directions of increasing efficiency of criminal proceeding may be divided to general and special directions.

Key words: *criminal proceeding, investigator, function, evidentiary activity, measures of remedial compulsion, efficiency, directions of increasing efficiency.*